

ITSENÄISEN SUOMEN KADETTIKOULUTUS 100 VUOTTA

Juhlapuhe Helsingin yliopistolla 1.2.2019 Dosentti, kenttärovasti Seppo Kangas

Arvoisat kadetit ja kadettiupseerit!

YK:n pääsihteeriksi vuonna 1953 valittu Dag Hammarskjöld, rauhanturvaaja -käsitteen kehittäjä, pohti tehtävänsä kannalta oikeaa johtamistapaa. Hän kuvasi johtamiskäyttäytymistä kahdella ääriarvolla. Toinen oli vanha faabeli: ”*Nähdessään toisten kaikkoavan luotaan haisunäätä luuli olevansa eläinten kuningas*”. Se on narsistisen, omaa etua ajavan, syyllistämistä, uhkaamista ja hylkäämistä käyttävän johtajan malli.

Toisena mallina on Nasaretin mies, jonka voima oli sanoissa: ”*Tule ja seuraa minua*”. Hän kulki kutsumuksensa tien ristille saakka asialleen uskollisena. Hänellä oli oman edun sijasta kyky luopua, välittää ja pysyä rinnalla. Tämä synnytti seuraamisen halun.

Sotilasjohtaminen on ihmisten johtamis- ja arvovalintakysymys, oli sitten ajankuva 1700-luvun lineaaritaktiikka tai 2000-luvun hybridi- ja keinoälypohjainen hitec-sodankäynti. Pienelle kansalle se on myös olemassaolokysymys.

Suomalaisen upseerikoulutuksen alkutahdit ajoittuvat vuoteen 1779, jolloin Savon joukkojen komentaja Göran Magnus Sprengtporten esitti kuningas Kustaa III:lle suomalaisen upseerikoulutuksen perustamista. Tämä oli kaivattu valonpilkahdus Ison vihan ja Pikku vihan hermostuttamille suomalaisille heitä vaivanneeseen huutolaiskansallistunteeseen, jossa Suomi oli vain talous- ja etupiirihyödyke Ruotsille. Sprengtporten esitti, että upseeristo oli rakennettava kansalliselle pohjalle. Samalla luovuttaisiin akordijärjestelmästä, jossa upseerin virka oli varakkuuteen sidottu. Koulutuspätevyyttä ei kysytty. Tullakseen vänrikiksi oli maksettava 6 000 kuparitaalaria – suurehkon omakotitalon hinta – ja majuriksi 36 000 kuparitaalaria.

Kuningas hyväksyi sotakoulun perustamisesityksen. Haapaniemen sotakoulun suunnittelijana ja sittemmin johtajana ja hengen luoja oli Samuel Möller. Hän oli valmistunut maisteriksi Turun akatemiasta, vihitty papiksi ja kouluttautunut Tukholmassa upseeriksi. Hänen laatimansa opetussuunnitelmat edustivat aikansa korkeakoulutasoa ja sisälsivät yleissivistäviä, tiedepohjaisia ja sotilasaineita, ensimmäisenä teologian ja viimeisenä *dansa*. Aateliskulttuuriin kuulunut tanssi otettiin ennakkoluulottomasti mukaan, vieläpä sen siveettömäksi arvioitu Wienistä kulkeutunut muoto: valssi!

Samuel Möller oli valistuksen kasvatti, mutta kritisoi yksilön hyödyn ihannoimista. Möllerille hyve oli jotain syvempää; se oli: ”*Vaikutin, joka rangaistuksesta tai palkkiosta, kunniaa tai kiitoksesta välittämättä johtaa ihmisen omasta tahdostaan tekemään sellaista, mihin ei mikään ulkopuolinen laki voi häntä pakottaa... Tämä jumalaisen hyvyyden kipinä on sytytettävä nuorten mieleen... Samoin on isänmaanrakkauden laita. Se on pyhä liekki, sisäinen voima ja laki*”. Haapaniemen arvopohja kiteytyi sanoihin: vakaumus, kunnia, velvollisuus ja isänmaa.

Möllerin hyveajattelu joutui ankaraan testiin Suomen sodassa 1808 – 1809. Hän piti kiinni uskollisuudesta lailliselle esivallalle, eikä jakanut Sprengtportenin ajatusta siitä, että Suomi siirtyisi Venäjän alaisuuteen ja yhteistyöhön miehitysarmeijan kanssa. Totaalisesti hävitystä sodasta historiakirjoitus on todennut: ”*Puhuttiin Svarholmasta, luotettiin Viaporiin, mutta kun aika tuli, niiden muurit ja tykit osoittautuivat paljon heikommiksi kuin Samuel Möllerin henki... Haapaniemen Kadettikoulu oli vahvin, valloittamattomin ja pysyvin linnoitus, mitä Suomella milloinkaan on ollut... Ei yksikään näistä upseereista ollut pettänyt niitä periaatteita, joita Samuel Möller oli heihin istuttanut*”. Haapaniemen kadetit eivät olleet takinkääntäjiä.

Möller sitoutti vanhemmat kadetit nuorempien kasvatusvastuuseen ja kulki itse oppilaittensa rinnalla. Hänen mukaansa kadetteja tuli ohjata ”*ystävyydellä ja luottamuksella, ilman kyllästystä ja nyrpeyttä*”.

Tämä asenne loi koululle voimakkaan yhteenkuuluvaisuuden tunteen, joka ulottui arjen ratkaisuihin. Vanhin kadetti jakoi sunnuntaisin tarjotun pannukakun harpilla niin moneen osaan kuin oli syöjiä ja otti itse viimeisen palan.

Totaalisti hävityn Suomen sodan jälkeen tapahtui jotain poikkeuksellista. Kenraalikuvernööri de Tolly pyysi lähes 70 -vuotiasta Samuel Mölleriä laatimaan esityksen kadettikoulun toiminnan jatkamisesta. Möllerin muistion pohjalta keisari Aleksanteri I antoi 1812 käskyn Kenttämittauskoulun perustamisesta. Möllerin luotettavuudesta ja hyveestä takoma ketju kesti myös suurvaltapoliittisen murroksen. Tässä murroksessa Möller ja Sprengtporten olivat koko persoonallaan mukana, tosin toisistaan täydellisesti poikkeavalla tavalla.

Sprengtporten oli omaa etuaan ajava diilin tekijä, joka vaihtoi puolta suhdanteiden mukaan. Jotkut historiantutkijat perustelevat tätä itsenäistymismotiivilla. Pelin politiikka vaati myös veronsa. Porrassalmen taistelussa 1789 Venäjän riveissä taistellut Sprengtporten haavoittui itse suunnittelemansa kiväärin laukauksesta, ampujana Haapaniemen kadetti, joka luodin puutteessa oli ladannut kivääriinsä kadettipuvun napin. Tästä Sprengtporten totesi: *”Den hund jag lärde skälla, bet mig. (Omat koirat purivat)”*.

Tulipalon tuhattua Kenttämittauskoulun uusi Keisarillinen Suomen Kadettikoulu aloitti toimintansa Haminassa 1819. Opettajina toimi edelleen Haapaniemen opettajia, jotka toivat mukanaan sen perinteen ja hengen. Kertaalleen Haapaniemen henki sai haasteen, kun johtajaksi nimitetty Ebenhard Dittmars toi kouluun venäläiskatsantokannan mukaisen urkinta- ja ilmiantojärjestelmän ja kielsi kadettien Toverikuntatoiminnan. Seuraava johtaja Johan Munck – Haapaniemen Kadettikoulun kasvatti - lopetti tämän käytännön.

Suomen suuriruhtinaskunnan ja Venäjän välien huononeminen vuosisadan vaihteessa johti Kadettikoulun lakkauttamiseen 1903.

Autonomian aikana Suomen Kadettikoulua arvostettiin jopa Aleksanterin yliopiston jälkeen seuraavaksi korkeatasoisimpana oppilaitoksena Suomessa. Hetken kuluttua sen kasvatit olivat vaativissa tehtävissä Vapaussodassa ja siitä hetken kuluttua kolmasosana valtionhoitaja Svinhufvudin hallituksen ministereistä.

Vapaussodan päätyttyä oli suunniteltava maan puolustusjärjestelmä ja organisoitava puolustusvoimat. Kadettikoulua tarvittiin jälleen. Sotaministeri Rudolf Walden asetti 2.1.1919 sotakoulukomitean, jota johti Haminan kadettikoulun kasvatti Hannes Ignatius. Työn tuloksena Itsenäisen Suomen Kadettikoulu aloitti toimintansa Helsingin Arkadiassa 25.1.1919. Kaikki ensimmäiselle kurssille otetut 60 kadettia olivat ottaneet osaa Vapaussotaan. Koulutus kesti 1,5 vuotta. Tärkeimpien aineiden opettajina toimivat Haminan kasvatit, joihin lukeutuivat myös kolme ensimmäistä johtajaa. Tämän jälkeen koulua johtivat jääkäriupseerit. *”Haminan Kadettikoulun perinteisiin liitettiin... kaikkensa uhraava jääkärihenki”*, kirjoitti 1. kurssin kadetti Urho Tähtinen.

Kadettikoulu siirtyi Munkkiniemeen 1923 ja joulukuussa 1939 Niinisaloon, Munkkiniemeen palattiin talvisodan päätyttyä ja vuonna 1940 oli edessä odotettu muutto uusiin tiloihin Santahaminaan.

Oikeutetun sodan etiikka pohdituttaa edelleen. Kansainvälisissä kriiseissä vahvemman hyöty totuuden kustannuksella korostuu. Olemme siirtyneet suhteellisen totuuden post-truth -aikaan; totuudella ei ole itseisarvoa. Suomalainen upseerikulttuuri ei tähän asti ole tällaiseen suostunut. Pienelle kansalle totuus ja eettisesti kestävä toimintatapa ovat olleet luovuttamaton arvo sekä kansan yhteisen uhrimielen ehdon edellytys. Sotaväen voima on summavoima, jossa johtajina ja johdettavina sitoudutaan yhteisellä arvopohjalla yhteiseen tehtävään. Sotaväen päällikön 1926 pyytämää Helsingin yliopiston professori Antti J. Pietilän lausuntoa lainaten: *”Jos sotamiestä kerran vaaditaan uhraamaan henkensä tämän yhteiskunnan hyväksi, niin hänellä on oikeus tietää, minkä arvojen puolesta hän henkensä uhraa”*.

Presidentti Risto Rytin puhe kadettien ylentämistilaisuudessa 4.6.1943 on jatkumoa Samuel Möllerin luomalle kadetti- ja johtamiseksi Se kelpaa edelleen kadettiupseerin laatuvaatimukseksi:

”Suomalaiset sotilaat ovat aina olleet vapaita kansalaisia. He ovat tottuneet itsenäisesti ajattelemaan ja heillä on terve arvostelukyky... Heidän oikea käsittelynsä vaatii upseerilta taitoa, tahdikkuutta, terävää psykologista silmää ja suurta rakkautta, jotta tulos olisi mahdollisimman hyvä. Elämällään, esimerkillään, teoillaan ja opetuksellaan on upseerien tästä erinomaisesta aineksesta luotava taisteluvoima, jonka syvä keskinäinen luottamus ja kunnioitus ja palava isänmaanrakkkaus yhdistää saumattomaksi, uhrivalmiiksi kokonaisuudeksi, johon maa vaikeimmissakin koettelemuksissa aina voi ehdottomasti luottaa”.

Kadettilupauksensa vei ristille saakka lähes 500 upseeria.

Suomen Kadettiklubi lahjoitti Kadettikoululle lipun 15.5.1922 ”Isänmaallisen yhteishengen ja sotilaallisen kunnan vertauskuvana”. Mannerheim antoi lipulle vapaudenristin 26.4.41: ”Tunnustukseksi suuresta, tulosrikkaasta työstä isänmaan hyväksi ja kannustimeksi tuleville.” Nykyinen lippu on järjestyksessään viides. Minulla oli kunnia vihkiä se käyttöön 3.6.2004.

Kadettikoulun lipussa on tunnuslause *Constantem decorat honor*. Olemme tottuneet kääntämään lauseen *Kunnia kestävän palkka*. Kirjaimellisesti se merkitsee kuitenkin jotain vielä syvempää. Kantasana ”consto” tarkoittaa yhdessä pysymistä. Johtajat ja johdettavat rinnakkain, vahvat ja heikommat vierekkäin, toisiinsa luottaen yhteistä tehtävää suorittamassa. Yhteishengessä piilee upseerikoulutuksemme menestystekijä. Valammeko kandidaatti-, maisteri- tai peräti tohtoriformaatissa itsekeskeisiä tinasotilaita, jotka erottuvat toisistaan vain valuprosessin tuottamien ilmakuplien määrässä, vai kasvatammeko sotilasjohtajia, joiden laatu on yhdessä luottamista, yhdessä vastaamista ja yhdessä toimimista.

Ihminen on aikaan sidottu ja suhteuttaa itseymmärryksensä menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. Huomisen leipä leivotaan tänään eilisen jauhoista. Historiatietoisuuden hämärtymisellä ja arvokeijun katkeamisella olisi arvaamaton hinta. Kadettikoulutuksen historian ahjossa on kristalloitunut kadettilupauksen ydin: *uskollisuus, miehuus, kunnia, toveruus sekä Suomen vapaus ja kansan onni*. Tie on viitoitettu näillä arvoilla Haapaniemestä tähän saliin. Lukuisten viitoittajien joukosta löydän tuttuja nimiä: Lauri Sutela, Matti Lukkari, Juhani Kaskeala. Adolf Ehrnrooth, 5. kurssin kasvatti, kiteytti ytimen näin: ”*Suomi on hyvä maa. Se on paras meille suomalaisille. Se on puolustamisen arvoinen maa ja sen ainoa puolustaja on Suomen kansa*”.

Tästä on uusien upseeripolvien hyvä jatkaa; milloin yhdentyvässä, milloin pirstaloituvassa maailmassa. Suomen parhaaksi.